

รายงานสถานการณ์นกเงือกไทย ป่าใหญ่รอด ลูกนกกระพือสู่ธรรมชาติ

รายงานสถานการณ์นกเงือกไทยล่าสุดในวันรักนกเงือก วันที่ 13 กุมภาพันธ์ที่ผ่านมา ผศ.ดร.วิจักขณ์ ฉิมโฉม เลขาธิการมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดเผยข้อมูลใหม่ที่ทีมวิจัยค้นพบล่าสุด คือ ได้รู้วิถีชีวิตนกเงือกกรามช้างปากเรียบที่มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเป็นบ้านพบว่า นกเงือกกรามช้างปากเรียบรหัส PTT 126 509 บินเรื่อยลงไปทางภาคใต้ไปรวมฝูงกับนกเงือกที่มาจากหลายพื้นที่ในเขตอนุรักษ์ของประเทศมาเลเซีย เป็นผลจากการดำเนินโครงการติดตามเครื่องส่งสัญญาณผ่านดาวเทียมที่ตัวนกเงือก ซึ่งเลขาธิการมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือกผู้เฝ้าดู การเข้าใจขอบเขตการหากิน แหล่งอาหาร และแหล่งที่นอนของนกเงือก จะเป็นปัจจัยสำคัญหาหนทางให้มีชีวิตอยู่รอด

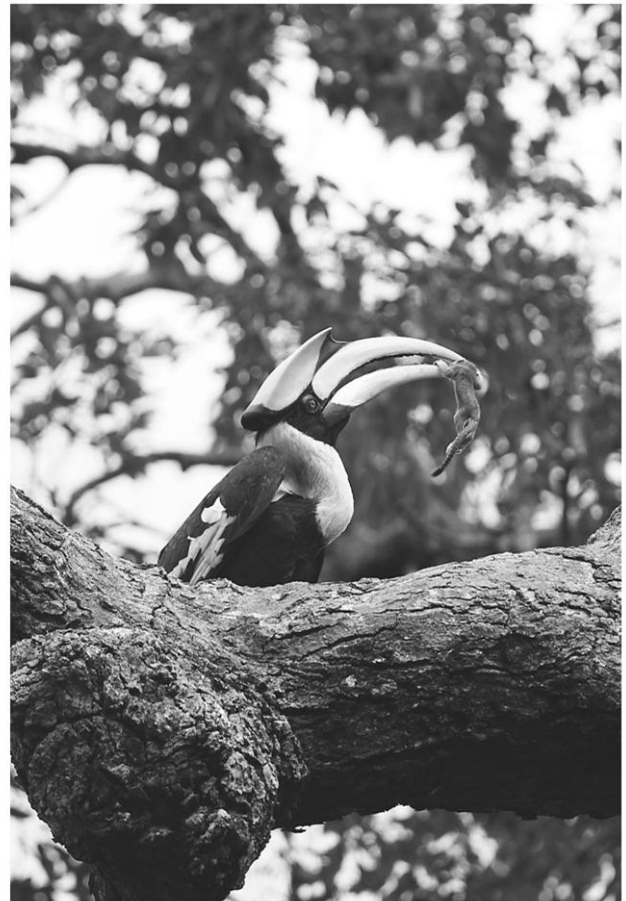
“จากข้อมูลใหม่นี้ อาจารย์พิไล พูลสวัสดิ์ ผม และทีมงานจึงได้เดินทางไปมาเลเซีย ทางมูลนิธิฯ จะทำงานวิจัยและอนุรักษ์นกเงือกร่วมกับทีมมาเลเซีย โดยเป็นทีมปรึกษา สำรวจไพร่ง ที่หลบซ่อนการจับคู่ เพราะพื้นที่นี้อาจเป็นแหล่งรวมพันธุ์กรรมที่มีความหลากหลาย เนื่องจากนกเงือกจากหลายพื้นที่ ทั้งไทย พม่า และมาเลเซีย มารวมฝูงกัน มีประโยชน์มากต่อโครงการศึกษาชีววิทยานำไปสู่การอนุรักษ์” อาจารย์วิจักขณ์ ย่างงานวิจัยนกเงือกที่จะเดินต่อไปในปี

งาน “13 กุมภาพันธ์ วันรักนกเงือก” ครั้งที่ 11 ตอน HORNBILL SWEETHEART ซึ่งมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก ร่วมกับผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย HORNBILL (ฮอนบิลล์) บริษัท ไอ.ซี.ซี.อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน) จัดขึ้นที่คณะวิทยาศาสตร์ มหิดล ถนนพระรามที่ 6 ครั้งนี้ ยังมีข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยมากระตุ้นให้คนไทยเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์นกเงือก เพราะนกเงือกเป็นนกขนาดใหญ่ ต้องการใช้ป่าขนาดใหญ่ใช้ดำรงชีวิต ป่าใดที่พบนกเงือก ป่านั้นยังคงมีสภาพสมบูรณ์

ใน 3 ผืนป่าใหญ่ที่มูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือกทำงานอนุรักษ์ต่อเนื่องนั้น อาจารย์วิจักขณ์รายงานข้อมูลสำคัญๆ เพิ่มเติมว่า อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ทำงานวิจัยมา 33 ปี มีนกเงือก 4 ชนิด คือ นกกก นกเงือกกรามช้าง และนกเงือกสีน้ำตาล พบจำนวนต้นไม้โพรงรังนกเงือกทั้งหมด 261 โพรง เป็นโพรงรังที่ใช้ได้ 180 โพรงรัง จำนวนลูกนกที่ออกสู่ธรรมชาติตั้งแต่ปี 2524-2556 รวม 2,145 ตัว จากการติดตามยังพบนกเงือกกรามช้างใช้พื้นที่หากินตลอดปี 955 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมไปถึงอุทยานแห่งชาติทับลาน นกกกมีพื้นที่อาศัยตลอดปี 434 ตารางกิโลเมตร

ขณะที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ทำงานวิจัยมา 24 ปี ตั้งแต่ปี 2534-2556 มีโพรงรังนกเงือก 237 โพรง แต่ที่นกเงือกสามารถใช้ได้ 92 โพรง จำนวนลูกนกที่ออกสู่ธรรมชาติ 738 ตัว เทือกเขาบูโด ทำงานวิจัยมา 20 ปี ตั้งแต่ปี 2537-2556 มีนกเงือก 6 ชนิด จำนวนต้นไม้โพรงรังทั้งหมด 192 โพรง ที่นกเงือกใช้ได้ 121 โพรง จำนวนลูกนกที่ออกสู่ธรรมชาติ 620 ตัว

ทั้ง 3 พื้นที่ มีลูกนกที่ได้จากโพรงรังธรรมชาติ และที่ได้จาก

วิจัยติดตามพฤติกรรมนกเงือกเพื่อหาทางให้อยู่รอด

ผศ.ดร.วิจักขณ์ ฉิมโฉม เลขาธิการมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก

ต้นไม้ใหญ่บ้านของนกเงือกไทย หัวใจสำคัญงานอนุรักษ์นกเงือก

โครงการซ่อมแซมปรับปรุงโครงไม้ธรรมชาติ และโครงเทียม เลขาธิการมูลนิธิคนเดิมบอกว่า มีทั้งพื้นโครงทรุดนกเงือกใช้ไม่ได้ ต้องซ่อมโครงให้หนักกลับมาใช้ใหม่ ปากโครงแคบ ปากโครงบิด นกเข้าทำรังไม่ได้ ทีมงานก็เข้าไปขยายปากโครง หรือปากโครงกว้างเกินไปก็เสริมไม้เพื่อให้เหมาะสม ปากโครงสั้นซึ่งยากมากที่พ่อนกจะป้อนอาหารแม่และลูก เราเพิ่มไม้ให้เกาะ แม้กระทั่งน้ำขังในโครง มีความชื้นเยอะ นกเงือกใช้วางไข่ไม่ได้ ก็เจาะท่อระบายน้ำและนำดินแห้งเติมโครง

“ทุกปีต้นไม้โครงรังจะเสียไป เราก็เป็นพี่เลี้ยงช่วยซ่อมแซมบ้านที่ชำรุดทรุดโทรม เมื่อปรับปรุงแล้วนกเงือกกลับมาใช้ สืบทอดสายพันธุ์ให้ลูกให้หลาน” อาจารย์ยวิจักขณ์เล่าถึงภารกิจสำคัญช่วยนกเงือกให้อยู่คู่ผืนป่าในไทย

นอกจากนี้ยังมีโครงการชุมชนอนุรักษ์นกเงือกเทือกเขาบูโดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี นราธิวาส และยะลา ตลอด 20 ปีที่มูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือกทำงาน เขาให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันมีชาวบ้าน 19 คน กลุ่มคนรุ่นใหม่ 10 คน และมีเยาวชนอาสาสมัครช่วยเก็บข้อมูลอีก 10 คน รวม 39 คน ช่วยกัน

เฝ้าระวังนกเงือกอย่างจริงจัง ดูแลโครงนกเงือกเกือบ 200 โครงรัง ทั้งยังช่วยนักวิจัยเก็บข้อมูลทางวิชาการ ซ่อมโครงรัง ติดตั้งโครงเทียม กระทั่งสำรวจจากลำไม้เพื่อหาอาหารของนกเงือกบนเทือกเขาบูโด

วิธีติดตามนกเงือก ศึกษาพฤติกรรม จากแรกๆ เป็นวิทยุแบบผูกติดกับตัวเพื่อศึกษาวิจัย วันนี้ ปตท.สผ.สนับสนุนโครงการติดตามเครื่องส่งสัญญาณผ่านดาวเทียมที่ตัวนกเงือกไปได้ทุกที่ นกไปไหนสัญญาณส่งกลับมาเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ให้ข้อมูลสำคัญพื้นที่นกเงือกใช้หากิน แหล่งนอน อาจารย์ยวิจักขณ์ชี้เป็นเครื่องมือสำคัญให้ได้ข้อมูลใหม่ เดิมวิทยุแบบผูกติดมันใช้ได้ 10-20 กิโลเมตรเท่านั้น

อาจารย์ยวิจักขณ์บอก เฟส 2 ของโครงการ เราจับนกเงือกกรรมช่างปากเรียบที่ห้วยขาแข้งติดเครื่องส่งสัญญาณผ่านดาวเทียมแล้ว ปล่อยคืนสู่ธรรมชาติปลายเดือนเมษายน ปี 56 ปลายเดือนมิถุนายนขยับไปทุ่งใหญ่นเรศวร กรกฎาคมไปอุทยานฯ ไทรโยค แล้วบินไปลำน้ำกระบือ 17 กรกฎาคม ไปอุทยานฯ แก่งกรุง คลองยัน คลองแสง บินเรื่อยไปทางภาคใต้ถึงอุทยานฯ สันกาลาคีรี ตุลาคมบินถึงประเทศมาเลเซีย ระยะทางกว่า 300 กิโลเมตร นกเงือกบินจับสันเขามาเรื่อยๆ พื้นที่สันเขา

นกเงือกมีสถานภาพถูกคุกคามใกล้สูญพันธุ์

ฟิล พูลสวัสดิ์ ลงพื้นที่ติดตั้งเครื่องส่งสัญญาณผ่านดาวเทียมที่ตัวนก

ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ชี้ป่าแม่งกแหล่งอาหารนกเงือก หยุดเขื่อน

การทำลายซาก ก็โชคดี ขาไป-ขากลับเส้นทางที่ใช้ไม่ต่างกัน เดือนมกราคมปี 57 บินกลับมาไทย ถึงห้วยขาแข้งปลายเดือนพร้อมเข้าโครงการฤดูผสมพันธุ์

“สัญญาญดาวเทียมที่ส่งกลับมาเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ขอบเขตหากินมีรายละเอียดมากขึ้น เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ทีมวิจัยตื่นเต้น ปีนี้จะศึกษาเพิ่มเติม จันนกเงือกติดเครื่องส่งสัญญาณอีก 5 ตัว ความลับของนกเงือกจะค่อยๆ ถูกเปิดเผย” เลขาธิการมูลนิธิคนเดิมให้ข้อมูลแผนงาน พร้อมประกาศหาแนวร่วมนักวิจัยคนรุ่นใหม่เสริมทัพอนุรักษ์นกเงือกจำนวนมาก เพราะปัจจุบันในทีมมีเพียง 20 ชีวิต ต้องหมุนเวียนทำใน 3 พื้นที่หลักของโครงการ ซึ่งไม่เพียงพอ

ด้าน ศ.เกียรติคุณ ดร.ฟิล พูลสวัสดิ์ กรรมการมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก ผู้สนใจศึกษานกเงือกไทยมาตลอด 36 ปี กล่าวว่า นกเงือกไทยมีความสำคัญระดับโลก จากโครงการศึกษาชีววิทยาและนิเวศวิทยานกเงือก นกเงือกไทยมี 13 ชนิด ในโลกมี 57 ชนิด พบในป่าเขตร้อนของแอฟริกาและเอเชีย ไทยมีนกชนหินเป็นชนิดเดียวในโลกที่หัวตัน นอกนั้นเป็นหัวโพรง ถือกำเนิดมาเมื่อ 45 ล้านปี และบรรพบุรุษนกเงือกเอเชียที่พบในป่าของไทย คือ นกเงือกหัวงอก เป็นนกเงือกที่เก่าแก่มากที่สุด กำเนิดมาเมื่อ 47 ล้านปี แล้วยังมีนกเงือกคอแดง กำเนิดมา 29 ล้านปี ในเนปาลสูญพันธุ์ไปแล้ว แต่พบในไทย สถานภาพใกล้สูญพันธุ์

“นักศึกษาที่ร่วมโครงการวิจัยสำรวจประชากรนกเงือกคอแดงในปีต้นตอตะวันตกความี 2,000 ตัว หากปล่อยให้ป่าสมบูรณ์ถูกทำลายและไม่ช่วยกันดูแล มีโอกาสที่ประชากรจะลดต่ำลงเหลือแค่ 500 ตัว ภายใน 25 ปี” อาจารย์ฟิล ผู้ได้รับการขนานนาม “มารดาของนกเงือก” ย้ำสถานการณ์ที่ต้องเฝ้าระวัง

ความล้มเหลวของนกเงือกมีความอ่อนไหวต่อพื้นที่ป่าที่เปลี่ยนแปลงไป อาจารย์ฟิลเผยว่า จากการประเมินการใช้พื้นที่ป่าเขาใหญ่และห้วยขาแข้งพบว่า แนวโน้มพื้นที่ป่าค่อยๆ เพิ่มขึ้น การทำลายป่าเพื่อทำเกษตรกรรมลดลง ทำให้บ้านนกเงือกไม่ถูกรบกวน

แต่ที่น่ากังวลอยู่ที่เทือกเขาบูโดมีการบุกรุกทำลายป่าเพื่อทำสวนยาง สวนปาล์ม และสวนผลไม้เพิ่มสูงขึ้น ขณะที่นกเงือกต้องการป่าใหญ่ใช้ดำรงชีวิต ถ้าป่าไม่สมบูรณ์ นกเงือกในระบบนิเวศก็จะมีการลดลง อย่างไรก็ตาม การล่านกเงือกที่บูโดปัจจุบันเราสามารถหยุดได้แล้ว หัวใจสำคัญต้องชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์นกเงือก และหลายสิบปีที่ผ่านมาทำโครงการเยาวชนอนุรักษ์นกเงือกและป่าถิ่นอาศัย เด็กๆ มีจิตสำนึกอนุรักษ์และกระตือรือร้นร่วมอนุรักษ์นกเงือก

“ก็ยังมีนกเงือกหัวเรด นกชนหิน นกเงือกหัวงอกใกล้สูญพันธุ์” หญิงนักอนุรักษ์กล่าวไม่ยอมปล่อยให้สายเกินไป

จากการทำงานของมูลนิธิฯ ทีมงานต้องตระเวนหารังนกเงือก เก็บข้อมูลตัวผีนป่า อาจารย์ฟิลย้ำ อุปสรรคคือปัจจุบัน

นกเงือก นักปลูกป่า กินผลไม้แล้วคาย
เมล็ดทิ้ง กลายเป็นต้นกล้าเติบโต

ยังขาดแคลนบุคลากรนักวิจัย ขาดเงินทุนสนับสนุนสำหรับการจ้างนักวิจัย ทำให้ทีมงานอนุรักษ์ต้องวิ่งรอกในพื้นที่ต่างๆ นอกจากนี้นักวิจัยที่บุคลลาออกด้วยความเสี่ยงกับการทำงานในพื้นที่ชายแดนใต้ เป็นเหตุให้ต้องจัดกิจกรรมระดมทุนสำหรับการศึกษาวิจัยอนุรักษ์นกเงือกเป็นประจำทุกปี กิจกรรมวันรักนกเงือกก็เป็นหนึ่งในกิจกรรมหลัก มีจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฮอนบิลล์นารายได้ส่วนหนึ่งสมทบทุนมูลนิธิฯ

“ขอบคุณที่รักนกเงือกด้วยกัน นกเงือกมีความสวยงาม มีพฤติกรรมน่าสนใจ ลักษณะสำคัญของนกเงือก นอกจากมีปากยาวใหญ่ มีโหนกอยู่บนปาก ไม่มีขนคลุมใต้ปีก ทำให้ขณะบินมีเสียงดัง เวลานกเงือกรวมกันเป็นฝูงกระพือปีกเสียงดังราวพายุ” มารดาณนกเงือกกล่าวด้วยรอยยิ้มและความประทับใจ และยังอยากให้ป่าใหญ่ของไทยมีเสียงกระพือปีกของนกเงือกก้องกังวานตลอดไป

ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร นักอนุรักษ์ที่ประทับใจนกเงือกซึ่งมาร่วมกิจกรรมงาน “13 กุมภาพันธ์ วันรัก

นกเงือก” ปีนี้ด้วย กล่าวว่า ป่าเขตร้อนคือแหล่งรวมสรรพชีวิตที่หลากหลาย สิ่งมีชีวิตมากมายได้พึ่งพา พื้นที่ทำงานของมูลนิธิ

สืบฯ คือ ผืนป่าตะวันตก ซึ่งเป็นบ้านหลังใหญ่ของนกเงือก ก็มีส่วนอนุรักษ์ป่าอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันรัฐบาลมีโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในเขตอุทยานฯ แม่วงก์ ซึ่งเป็นผืนป่าที่ติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

“ป่าแม่วงก์เป็นป่าที่พื้นกลับมาอุดมสมบูรณ์ พบการกระจายตัวของเสือโคร่ง รวมถึงมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือกมีงานวิจัยชี้เป็นพื้นที่ที่นกเงือกใช้หากิน พบนกกก นกแก๊ก นกเงือกสีน้ำตาล หากรัฐอนุมัติโครงการ ช่วง 8 ปี ที่มีการสร้างเขื่อน นอกจากป่าไม้จะถูกทำลายแล้ว ยังเป็นช่องทางลำเลียงสัตว์ป่าออกมามหาศาล รวมถึงนกเงือก” ศศิน กล่าว โดยยืนยันในรายงานข้อเสนอแนะว่ายังไม่ครอบคลุมไปถึงเรื่องของนกเงือกในพื้นที่

เลขาธิการมูลนิธิสืบฯ ผู้นำการเดินเท้าค้ำยันเขื่อนแม่วงก์ ยืนยันสนับสนุนการอนุรักษ์นกเงือก หากนกเงือกอยู่รอด ป่าก็รอด เพราะเป็นนกขนาดใหญ่ที่ต้องการป่าใหญ่ เป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพ การดำรงชีวิตของนกเงือกต้องพึ่งพาสัตว์อื่น เจาะโพรงเองไม่ได้ โพรงเกิดจากเชื้อรา ปลูก ไปถึงหมีควายตามฝั่งช่วยเปิดปากโพรง แสดงว่าป่ายังมีสภาพดี นกเงือกเองก็เป็นนักปลูกป่า กินผลไม้เป็นอาหารนับร้อยชนิด เมล็ดที่คายทิ้งช่วยปลูกต้นไม้ทุกปี อยากให้ทุกคนเห็นคุณค่าการอนุรักษ์นกเงือกไทย.

‘เลื้อยคู่รัก’ ระดมทุนศึกษาวิจัยนกเงือก

13 กุมภาพันธ์ วันรักนกเงือก ในปีนี้ผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย HORNBILL บริษัท ไอ.ซี.ซี.อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน) ร่วมมรณงค์เชิญชวนคนไทยสวมใส่ “เลื้อยคู่รัก” เสื้อแบบล่าสุด Hornbill Sweetheart ของ HORNBILL เพื่อสนับสนุนรักแท้เช่นเดียวกับนกเงือก มีหลายแบบสวิตหวานเหมาะกับทุกเพศทุกวัย การจำหน่ายผลิตภัณฑ์นี้จะนำรายได้ส่วนหนึ่งสมทบทุนมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก มีจำหน่ายที่เดอะมอลล์ บางแค, ท่าพระ, บางกะปิ, นครราชสีมา และห้างสรรพสินค้าชั้นนำทั่วประเทศ.